

Suomi kasvuun

Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Sisällys

Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Suomi kasvuun	6
1 Rakennamme uusia kasvun ja viennin kärkiä	7
2 Lisäämme kilpailua, vähennämme sääntelyä	8
3 Turvaamme energiajärjestelmien vakauden ja kehittymisen	9
4 Kehitämme työelämää ja työmarkkinoita	10
5 Uudistamme hallintoa	11

Tiivistelmä

Toimintaympäristön kuvaus tulevaisuudensuomi.fi on tausta tulevaisuuskatsaukselle. Suomella on useita rakenteellisia vahvuuksia, jotka antavat hyvät edellytykset talouden kasvulle ja hyvinvoinnin lisäykselle.

Rakennamme uusia kasvun ja viennin kärkiä. Kasvun potentiaalisia kärkiä Suomessa ovat mm. biotalous, cleantech ja digitalisaation sekä robotisaation luomat mahdollisuudet. Uudistamme aktiivisesti elinkeinorakennetta kaikilla alueillamme.

Lisäämme kilpailua, vähennämme sääntelyä. Tarvitsemme systemaattista yrittäjyyden ja kilpailullisuuden edistämistä. Puramme pk-yritysten hallinnollista taakkaa, edistämme yrittäjyyttä hankintapolitiikalla ja huolehdimme yritystukien tarkoituksenmukaisuudesta.

Turvaamme energiajärjestelmän vakauden ja kehittymisen. Lisäämme uusiutuvan ja päästötömän energian tuotantoa ja energiatehokkuutta. Varmistamme edellytykset markkinaperusteisiin sähköntuotantoinvestointeihin. Kehitämme älykästä energiateknologiaa.

Kehitämme työelämää ja työmarkkinoita. Tavoitteena on aiempaa dynaamisempi uudelleen työllistyminen ja rakenteellisen työttömyyden ennalta ehkäiseminen. Tarvitsemme kannustavamman työttömyysturvajärjestelmän ja valtion aktiivisemmän roolin kolmikantavalmisteltujen uudistusten etenemisessä.

Uudistamme hallintoa. Kokeilemme uusia toimintatapoja. Hyödynnämme ICT:n tarjoamia ratkaisuja. Tarjoamme tietoa avoimeen käyttöön. Tiivistämme viranomaisten välistä yhteistyötä ja yksinkertaistamme lupamenettelyjä. Uudistamme hallintorakenteita ja rakennamme valtion kumppanuuksia alueiden ja kaupunkien kanssa

Sammandrag

Omvärldsbeskrivningen framtidensfinland.fi ligger i bakgrunden för framtidsöversikten. Finland har många strukturella styrkor, som ger goda förutsättningar för ekonomisk tillväxt och ökad välfärd.

Vi skapar nya spjutspetsar för tillväxt och export. Potentiella spjutspetsar för tillväxt i Finland är bl.a. bioekonomi och cleantech samt de möjligheter som digitaliseringen och robotiseringen ger. Vi förnyar aktivt näringsstrukturen i alla våra regioner.

Vi ökar konkurrensen och minskar regleringen. Vi behöver ett systematiskt främjande av företagsamheten och konkurrenskraften. Vi lättar på små och medelstora företags administrativa börda, främjar företagsamheten genom upphandlingspolitik och sörjer för att företagsstöden är ändamålsenliga.

Vi tryggar vårt energisystems stabilitet och utveckling. Vi ökar produktionen av förnybar och utsläppsfri energi samt energieffektiviteten. Vi säkerställer förutsättningarna för marknadsbaserade elproduktionsinvesteringar. Vi utvecklar en smart energiteknologi.

Vi utvecklar arbetslivet och arbetsmarknaden. Målet är en mer dynamisk återsysselsättning och förebyggande av strukturell arbetslöshet. Vi behöver ett mer sporrande system med utkomstskydd för arbetslösa och en aktivare roll för staten när de reformer som beretts på trepartsbasis framskrider.

Vi reformerar förvaltningen. Vi prövar på nya arbetssätt. Vi utnyttjar de lösningar som ICT erbjuder. Vi tillhandahåller information för offentligt bruk. Vi intensifierar samarbetet mellan myndigheterna och förenklar tillståndsförfarandena. Vi reformerar förvaltningsstrukturerna och bygger upp statens partnerskap med regioner och städer.

Suomi kasvuun

Rohkeus ryhtyä toimiin sekä kyky kohdata muutoksia, tehdä päätöksiä ja suunnata katse uusiin haasteisiin ovat mahdollistaneet Suomen nykyisen hyvinvoinnin rakentamisen. Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus sisältää Suomen menestykseen tähtääviä asioita ja välttämättömiä uudistuksia. Toimintaympäristön kuvaus [tulevaisuudensuomi.fi](https://www.tulevaisuudensuomi.fi) on ministeriöiden yhteinen näkemys kehityskuluista, joihin Suomen tulee reagoida. Se on tausta tälle tulevaisuuskatsaukselle.

Suomella on useita rakenteellisia vahvuuksia, jotka antavat hyvät edellytykset talouden kasvulle ja hyvinvoinnin lisäykselle. Kustannuskilpailukyvyn heikentyminen vuosituhaten alusta lähtien on kuitenkin estänyt tämän potentiaalin hyödyntämistä. Karkeasti puolet kustannuskilpailukyvyn heikkeneemisestä johtuu siitä, että tuottavuuden kasvu on hidastunut suhteessa kilpailijamaihin ja toinen puoli siitä, että työvoimakustannukset ovat kohonneet kilpailijamaita nopeammin. Lisäksi Suomi erottuu kansainvälisessä vertailussa erityisesti työmarkkinoiden joustamattomuudella.

Monet globaalit muutokset etenevät eksponentiaalisesti ja niitä on siten vaikea hahmottaa. Rakennemuutosta edistävä luova tuho on edellytys tuottavuuden kasvulle - kaikilla toimialoilla ja alueilla. Eri-tyisesti digitalisoituminen tarjoaa yritysrakenteen uudistumiselle ennennäkemättömiä mahdollisuuksia tuotannon ja työpaikkojen paikkasidonnaisuuden vähentyessä. Tässä uudistumisessa luovuuden ja aivan uudenlaisen osaamisen merkitys kilpailutekijänä kasvaa.

Seuraavaa vaalikautta ja vuosikymmentäkin ajatellen TEM nostaa esille viisi toisiaan täydentävää teemaa, joita käsitellään tarkemmin seuraavilla sivuilla.

1 Rakennamme uusia kasvun ja viennin kärkiä

Kansantaloutemme ajankohtaisena haasteena on vahvistaa vientituotteidemme kilpailukykyä ja Suomessa toimivien yritysten asemaa kansainvälisissä arvoverkostoissa. Meidän on löydettävä keinoja lisätä tuotteisiin ja palveluihin sisältyvää arvoa ja vähentää tarvetta kilpailla tuotantokustannuksilla. Jalostusarvon kasvu voi tulla vain innovaatioista ja uusista tavoista tehdä asioita. Suomea koettelee mittava elinkeinorakenteen muutos, joka on jo vienyt Suomesta viime vuosina yli 60 000 teollista työpaikkaa. Yhä voimistuva muutos edellyttää **elinkeinorakenteen aktiivista uudistamista** ja pk-yritysten intensiivistä kehittämistä, joilla voimme minimoida raskaat äkillisten rakennemuutosten tilanteet. Alueiden elinkeinorakenteen uudistamisen keskeinen sisältö on antaa yritystoiminnalle edellytykset kansainvälisen kilpailukykyyn parantamiselle. Kaupallistamisen ja aineettoman arvonluonnin osaaminen on entistä tärkeämpi kehityskohde koko maassa.

Kasvun potentiaalisia kärkiä Suomessa ovat **biotalous, cleantech ja digitalisaation** luomat mahdollisuudet. Näiden lisäksi meidän tulee jatkuvasti etsiä myös muita uusia kasvun kärkiä. Suomi voi toimia edelläkävijänä ja samalla vaativana kokeilumarkkinana globaalisti kilpailukykyisten ratkaisujen kehittämisessä. Digitaalisuus, cleantech ja biotalous ovat maamme kansainvälisessä markkinoinnissa keskeinen osa Suomen maakuvaa ja Team Finland -toimintaa. Uudet **demonstraatio- ja pilotointiympäristöt** ovat osaamisemme näyteikkunoita.

Digitalisaatiota kuvataan teolliseksi vallankumoukseksi, joka muuttaa perusteellisesti tuotteet, palvelut, tuotantotavat ja markkinat. Teollinen internet, suuret tietovarannot, robotit, esineiden 3D-tulostus ja muut teknologiat mullistavat teollisuuden ja niitä hyödynnetään kasvavasti myös palvelualoilla. Yritysten siirtyminen **teolliseen internetiin ja digitaaliseen liiketoimintaan sekä robottien käyttöön** ovat keinoja teollisen tuotannon säilyttämiseksi ja uusien palvelujen luomisessa.

BKT:n kasvun kannalta oleellisinta on yritysten kotimaassa tuottaman jalostusarvon kasvu. Digitaalisuuden avulla on mahdollista kartuttaa arvoa Suomeen toimintoista, jotka liittyvät kokonaisten arvoketjujen hallintaan myös globaalissa mittakaavassa, tuotteiden ja tuotannon suunnitteluun, logistiikkaan ja jakeluun sekä palveluihin.

Biotalous, cleantech ja digitaalinen talous vaativat **lainsäädännön ja viranomaiskäytäntöjen muuttamista**. EU:n digitaalisten sisämarkkinoiden edistäminen parantaa alan yritysten kasvuedellytyksiä ja luo edellytyksiä innovaatioille. Tekijänoikeuksilla on erityinen rooli markkinoiden toimivuudessa ja innovaatioiden edistämisessä.

Esimerkkejä:

- Biotalous, cleantechin ja digitaalitalouden ratkaisujen markkinaesteiden poistaminen
- Digitalisaation ja robotisaation hyödyntäminen
- Tekijänoikeussäätely palvelemaan sisältöjen tuottamista ja sähköistä jakamista

2 Lisäämme kilpailua, vähennämme sääntelyä

Suomen on kyettävä luomaan työtä ja kasvua viennin ohella myös kotimarkkinoiden kautta. Kotimarkkinoiden nykyinen heikko kilpailullisuus vaikeuttaa osaltaan myös teollisuuden ja palveluiden vientiä.

Hyvinvointi ja talouskasvu syntyvät työn ja siitä kertyvän jalostusarvon kautta. **Työn kysyntään** eli yritysten valmiuteen palkata uusia työntekijöitä voimme vaikuttaa tehokkaimmin purkamalla kotimarkkinan kilpailullisuuden esteet. Nämä esteet ovat rakenteellisia, lainsäädännöllisiä ja toimintatapoja koskevia. **Työn tarjontaan** vaikuttavat työurien pidentäminen, alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisääminen sekä työperäisen maahanmuuton helpottaminen. Kansainvälinen kilpailu osaavasta työvoimasta on koventunut ja monessa maassa on meneillään aihepiiriin liittyviä hankkeita.

Talouden kestävyys ja kilpailukykyyn kannalta julkisen sektorin menojen suhde kansantalouden kokoon on korkea. Sen pienentäminen edellyttää kokonaisvaltaista ja **systemaattista yrittäjyyden ja kilpailullisuuden edistämistä** kaikilla taloudellisen toiminnan aloilla. Kilpailuneutraliteetti yksityisen yritystoiminnan, kolmannen sektorin toimintojen ja julkisomisteisten toimijoiden kesken on välttämätön edellytys kilpailullisuudelle.

Jotta yritykset voivat menestyä ja kasvaa, meidän tulee **purkaa pk-yritysten hallinnollista taakkaa** sekä kansallisella että EU-tasolla. Tuemme yrittäjyyttä mm. julkisen hallinnon referenssihankinnoilla. Julkisen sektorin palveluntuotannon ja yksityisen palveluntarjonnan kilpailuneutraliteetti tarkoittaa, että julkisomisteisille toimijoille varmistetaan samat toimintavapaudet samanlaisilla verotuksellisilla ja muilla ratkaisuilla, mutta niillä ei ole erioikeuksia tai kilpailusuoja.

Erityisesti tulee ottaa kriittiseen tarkasteluun lukuisten **yritystukien tarkoituksenmukaisuus** sekä tavoitteeksi tukia myöntävien organisaatioiden vähentäminen.

Esimerkkejä:

- Kotimarkkinoiden kilpailullisuusohjelma
- Yritystukien painopiste uudistumiseen
- Yritystoimintaa koskevan sääntelyn keventäminen Suomessa ja EU:ssa

3 Turvaamme energiajärjestelmien vakauden ja kehittymisen

Energiajärjestelmän vakauden ja kehityksen turvaaminen liittyy elinkeinoelämän ja koko yhteiskunnan toimintaedellytyksiin. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja kasvihuonekaasujen päästöjen rajoittaminen merkitsevät käytännössä energiajärjestelmän muuntamista lähes päästöttömäksi vuoteen 2050 mennessä. Keskeisiä keinoja ovat **uusiutuvan ja päästöttömän energiantuotannon lisääminen** sekä **energiatehokkuuden parantaminen**.

Energiajärjestelmän vakauden turvaamiseksi Suomen on tuettava yhteispohjoismaisten ja eurooppalaisten markkinoiden toimintaa ja varmistettava riittävät siirtoyhteydet sekä maan sisällä että naapurimaihin. Samalla meidän on varmistettava edellytykset **markkinaperusteisiin sähköntuotantoinvestointeihin** ja siten riittävä tuotantokapasiteetti huoltovarmuuden turvaamiseksi myös poikkeuksellisissa olosuhteissa. Lisääntyvä uusiutuvan energian ja ydinvoiman käyttö sekä energiatehokkuus parantavat energiaomavaraisuuttamme ja huoltovarmuutta, mutta Suomi on vielä pitkään riippuvainen fossiilisten polttoaineiden tuonnista ja sähköntuonnista.

Uusiutuvan energian lisäämisessä **metsähakkeen käytön lisäämisellä** lämmön ja sähkön tuotannossa sekä nestemäisten biopolttoaineiden raaka-aineena on keskeinen rooli. Maatalousbiomassan ja jätteiden potentiaali on hyödynnettävä hajautetussa energiantuotannossa sekä biokaasun ja biopolttoaineiden tuotannossa. Samalla pyrimme kehittämään resurssitehokkaita, kannattavia ja ympäristöhyötyjä tuottavia arvoketjuja.

Suomessa on laajaa **energiateknologian osaamista** erityisesti bioenergiassa ja energiatehokkuudessa. Energiateknologia onkin Suomen cleantechin ytimessä. Kasvua on **älykkäissä energiaratkaisuissa**, joilla energian tuotantoa ja käyttöä voidaan ohjata ja tehostaa. Potentiaalia on sähkön pientuotannon älyverkkoratkaisuissa, joiden vientimahdollisuuksia kotimarkkinat voivat edistää. Tavoitteena on markkinaehtoisesti tapahtuva ylijäämänsähkön myynti verkkoon. Lämpöpumppujen käyttö onkin jo lisääntynyt markkinaehtoisesti ja uudet rakentamismääräykset ohjaavat lisäämään myös aurinkolämmön tuotantoa.

Esimerkkejä:

- Sähkön ja polttoaineiden saannin varmistaminen
- Markkinaehtoiset investoinnit
- Energiateknologian kehittäminen

4 Kehitämme työelämää ja työmarkkinoita

Digitalisaatio, robotit ja tietoverkot sekä kasvava aineeton talous vaikuttavat työmarkkinoihin ja työelämään laajasti. Ammatteja häviää ja uusia syntyy kiihtyvällä nopeudella ja tiedon uusi soveltaminen on jatkuva haaste. Talouden rakennemuutoksen seurauksena työn pysyvyys heikkenee ja työn vaatimukset muuttuvat ammatturien aikana. Myös pienyritysten ja itsensä työllistämisen merkitys kasvaa. Näistä muutoksista johtuen **jatkuva osaamisen kehittäminen** on avainasemassa. Samalla työelämän toimintatapojen parantamiseen ja työelämän laatuun liittyvät kysymykset tulevat yhä keskeisemmiksi. Ne asettavat uudenlaisia johtamisen vaatimuksia myös työnantajille ja esimiehille.

Aiempaa dynaamisempi uudelleen työllistyminen edellyttää työelämä- ja sosiaaliturvalainsäädännön muuttamista työn tarjontaa ja kilpailukykyä paremmin edistäväksi. Myös **rakenteellisen työttömyyden ennalta ehkäisemisessä** on tärkeää huolehtia osaamisen päivittämisestä. Huolehdimme työllistymisen kannustavuudesta ja kehitämme muutosturvaa ennakoivampaan suuntaan.

Työelämän sääntely perustuu **kolmikantaiselle valmistelulle**, jossa palkansaajat, työnantajat ja valtio toimivat kiinteästi yhdessä. Tämän toimintamallin vahvuutena on hyvä sitoutuminen yhdessä laadittuihin sääntöihin. Toimintamallin heikkoutena puolestaan on lainsäädäntötyön riippuvuus palkansaajien ja työnantajien yhteistyökyydestä. Kun myös osa työelämän sääntelystä perustuu EU-normeihin ja kun talouden kiihtyvä muutos aiheuttaa paineita sääntelyn totuttua nopeammalle uudistamiselle, valtion on lainsäädäntövallan käyttäjänä tarvittaessa varmistettava uudistusten eteneminen.

Monet **työelämän pelisäännöt** ja palvelurakenteet ovat kehittyneet keskisuuria ja suuria työpaikkoja varten. Uudet ammatit haastavat perinteisen järjestäytymisen ja työehtosopimustoiminnan rakenteet. Kehitämme työelämän ja työmarkkinoiden pelisääntöjä ja työelämäpalveluja paremmin pienyrityksille ja niiden työntekijöille ja uusiin tehtäviin sopiviksi.

'**Suomen työelämäbrändi**' painottaa hyvän työelämän laatua kilpailukykytekijänä. Tulevaisuuden menestystekijäksi muodostuu hyvän johtamisen, toimintatapojen, palveluiden ja tuotteiden jatkuvan kehittämisen, innovaatioiden ja yhteisöllisen oppimisen kulttuuri.

Esimerkkejä:

- Yksityisrahoitteiset työpaikat painopisteeksi rakennemuutoksessa
- Työttömyysturvajärjestelmän uudistaminen kannustavaksi
- Kolmikantaisessa valmistelussa eteneminen valtion johdolla
- Työmarkkinoiden toimivuuteen vaikuttavien politiikkatoimien yhteinen kehittäminen

5 Uudistamme hallintoa

Hallinnon rooli mahdollistajana kontrolloijan sijaan sopii tähän aikaan erityisen hyvin. Hallinto ei voi ennustaa tulevaisuuden voittajia, mutta se voi tarjota mahdollisuuden uusien asioiden kehittämiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan soveltuu ennakkoluuloton ja innovatiivinen ote, jossa tietoisesti pyritään irrottautumaan vanhoista kahleista ja muiden maiden ratkaisujen suorasta kopiointista. Suomessa on ollut tapana säilyttää ja hienosäätää rakenteita. Jatkossa painopisteen tulee olla uudessa tavassa toimia.

Toimintaympäristö muuttuu nopeasti ja vaikeasti ennakoitavasti. Tarvitsemme **kokeilevaa toimintaa** ja yhdessä tekemisen ekosysteemejä. Pysyvien rakenteiden, vakaustavoitteen ja virheiden korostetun välttämisen sijaan tavoitteenamme on notkeus ja jatkuva uudistuminen.

Hyödynnämme tehokkaammin **ICT:n tarjoamia ratkaisuja**. Otamme käyttöön digitalisointia tukevan infrastruktuurin ja kansallisen palveluarkkitehtuurin. Toimitamme palveluja sähköisesti huolehtien niiden laadusta ja eri järjestelmien yhteentoimivuudesta. Tarjoamme avointa tietoa kansalaisten ja yritysten käyttöön. Valmistaudumme avoimen tiedon aikaansaamiin suuriin muutoksiin yhteiskunnassa.

Vaikka yritysten ja kansalaisjärjestöjen omat päätökset ovat elinkeinorakenteen uudistumisen keskiössä, voimistuva rakennemuutos edellyttää myös **hallintorakenteiden uudistamista**. Suomen kokoisessa maassa on ensiarvoista, että valtakunnallinen ja alue- ja paikallistaso toimivat tehokkaasti kohti samoja päämääriä. Tämä edellyttää valtion kumppanuutta alueiden ja kaupunkien kanssa.

Aluehallinnon tehtäväkirjoa seulomalla ja priorisoimalla kevennämme menettelyjä ja luovumme joistakin tehtävistä kokonaan. Tähän liittyy myös lupamenettelyjen yksinkertaistaminen ja hallinnon palveluperiaatteen vahvistaminen sekä viranomaisten yhteistyön tiivistäminen esimerkiksi kaava-asioissa. Tätä tukee myös organisaatioriippumaton palveluiden sähköistäminen.

Suomalaisen lainvalmistelun lähtökohdat ja sääntelyn yksityiskohtaisuus on arvioitava uudelleen. EU-jäsenyyden aikana sääntelyn määrä on lisääntynyt ja sen yksityiskohtaisuus kasvanut. Jotta lainsäädäntö voisi mahdollistaa eikä vain rajoittaa, nostamme sääntelyn yleisyystasoa, parannamme ymmärrettävyyttä ja vähennämme sääntelyn määrää.

Esimerkkejä:

- Digitalisointia tukeva infrastruktuuri ja kansallinen palveluarkkitehtuuri
- Aluehallinnon uudistaminen, ml. tehtävien priorisointi
- Kasvusopimukset kaupunkien ja valtion välille osaksi viranomaisten tulosohjausprosessia
- Kokeilut osaksi toimintakulttuuria



Työ- ja elinkeinoministeriö
Aleksanterinkatu 4, Helsinki
PL 23, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 0295 16001
www.tem.fi/julkaisut

ISBN (paino) 978-952-227-892-0
ISBN (verkko) 978-952-227-885-2